

‘Caertgen’ van ’t Huys Dever te Lisse

JAN BEENAKKER

Ten zuiden van het dorp Lisse ten oosten van de Herenweg staat een fraai gerestaureerde woontoren: ’t Huys Dever, ook wel ’t Huys te Lis genoemd. Het is een van de weinige overgebleven vrijstaande woontorens in ons land. Met behulp van archiefbronnen is het mogelijk geweest de bouw- en bewoningsgeschiedenis van deze ridderhofstad te reconstrueren¹.

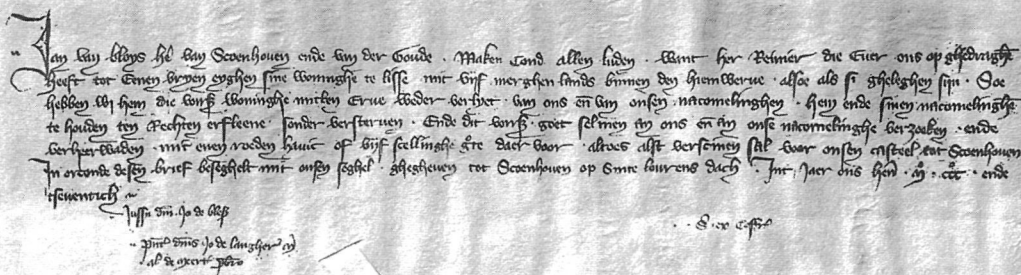
Een ridderhofstad is een adellijke bezitting met een versterkte woning en boerderij, omringd door een gracht. Een dergelijke woontoren was voor de lage adel de opvolger van het mottekasteel. In tegenstelling tot het mottekasteel staat de woontoren niet meer op een heuvel, maar op een eiland omgeven door een gracht. In de Late Middeleeuwen zijn veel van dit soort huizen in de duinstrook van Holland en Zeeland gebouwd. Op zich was het ‘Huys te Lis’ niet uitzonderlijk. Wel bijzonder is dat het huis heden ten dage nog bestaat, want vele versterkte huizen zijn vroeg of laat verdwenen ten gevolge van verwaarlozing.

Het staat vast dat de woontoren van Lisse is gebouwd in opdracht van Reinier d’Ever of Dever, een ridder uit een oud geslacht dat al langer bezittingen in Lisse en omgeving had. Reinier was een man van aanzien zoals blijkt uit zijn benoeming tot heemraad van Rijnland in 1363². Onzekerheid bestaat over

het tijdstip waarop het huis is gebouwd. Een eerste aanwijzing voor het bestaan van de woontoren vinden we in een leenbrief van 10 augustus 1370 waarin Reinier *sine woninghe tot Lisse mit vijf merghen lands binnen den hiemwerve* opdraagt aan Jan van Blois, heer van Schoonhoven en Gouda³. De woning bestond uit een half ondergrondse kelder, twee woonlagen en een zolderverdieping onder de kap, verbonden door trappen die in de muurdikte waren uitgespaard. Op grond van het charter en archeologisch onderzoek in de jaren 1980 kan de bouw ongeveer midden 14e eeuw worden gedateerd. In de 16e eeuw is een nieuwe aanbouw met een oppervlakte van circa 4x5 meter tegen voorgevel van de woontoren aangezet⁴. Tussen 1631 en 1634 werd de aanbouw uitgebreid tot een statig herenhuis⁵. Toen werd tevens de gracht verbreed en een poortwachterswoning gebouwd (Hulkenberg, 1965).

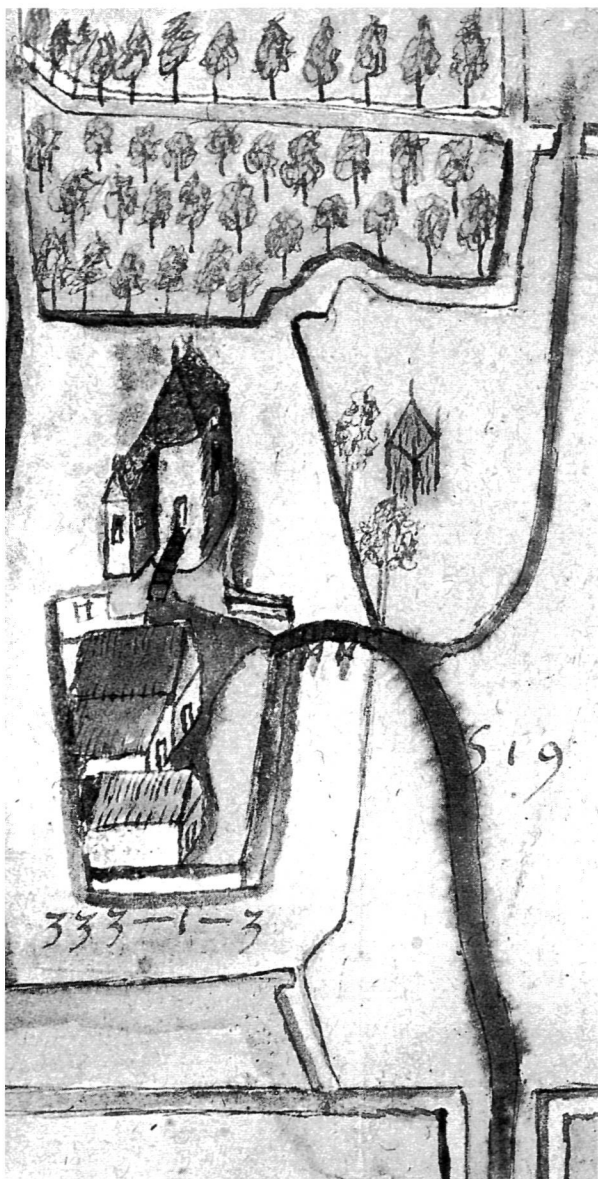
De oudst bekende afbeelding van Dever met omliggend gebied is het zogenaamde 'caertgen'⁶. Het kaartje met een bladspiegel van

Akte van 10 augustus 1370 waarin 'her Reinier die Ever... sine woninghe tot Lisse' opdraagt aan Jan van Blois en dit bezit weer in leen terugontvangt.

12 x 31 cm is in vogelvlucht getekend. De kaartmaker is onbekend (Kamerbeek, 1988). Een aantal 15e- en 16e-eeuwse kadastrale kaarten is bekend vanwege hun picturaal karakter. Dit kaartje is daar een voorbeeld van. Dit soort kaarten werd vervaardigd ten behoeve van een correcte grondadministratie. Prekadastrale registers en kaarten worden in de archiefinstellingen los van elkaar bewaard. Het register dat bij het 'caertgen' hoort, is niet meer teruggevonden zodat het kaartje veel van zijn zeggingskracht verloren heeft. Een precieze datering van het kaartje is niet te geven, maar de uitbouw aan de ronde

zijde van de toren maakt het waarschijnlijk dat de tekening tussen 1560 en 1580 is gemaakt. Aan de noordwestzijde van de woontoren is in de tekening het hiervoor genoemde kleine voorhuis te zien. Bij het archeologisch bodemonderzoek is duidelijk gebleken dat het gehele complex van woontoren en voorhof omgeven is geweest door een brede gracht en dat aanvankelijk ook een strook water heeft gelegen tussen de voorhof en het huis. De gracht stond via de Deversloot (linksboven op het kaartje) in open verbinding met de Lisser Poel en het Kagermeer, zodat ondiep stekende schuiten het huis konden bereiken. Op het kaartje is de gracht tussen voorhof en woontoren reeds gedempt, maar de brug lag er nog. Om van buiten bij het huis te komen, moest men over een brug naar de voorhof, om vandaar over een tweede brug de woontoren te bereiken. Het kaartje laat zien dat op de voorhof enkele schuren en stallen waren opgetrokken. Daarbuiten stond de hooiberg

Het 'Caertgen' van 't Huis Dever met omliggend gebied, gezien vanuit het westen. Oudste kaart van de ridderhofstad uit de tweede helft van de 16e eeuw.

op brandveilige afstand. Ten oosten en ten zuiden van de toren lagen de boomgaarden. De 'grote tuin' rechts in de tekening werd al heel lang als groentetuin gebruikt (Bergman, 2001).

Het huis is tot het midden van de 18e eeuw bewoond geweest. Leegstand en gebrek aan onderhoud veroorzaakten in 1848 de instorting van de eerste aanbouw. Het grote herenhuis volgde al snel daarna. Het dak van de woontoren werd door een storm in 1862 verwoest. Het huis werd daarmee tot een haveloze steenklomp (van de Veen, 2000). In 1949 kwam de ruïne met een smalle strook grond daaromheen in bezit van de gemeente Lisse. In de jaren 1960 ontstonden plannen om de ruïne te restaureren. De restauratie van de woontoren vond plaats tussen 1973 en 1978⁷. In de loop van 1999 werden de reeds opgemetselde funderingen van de voorburcht verder opgehoogd en werd de gracht rond het kasteelcomplex gereconstrueerd.

'CAERTGEN', A MAP OF THE HOUSE DEVER IN LISSE

The restored fortified house 'Dever' is situated south of the village of Lisse. In early times many houses like Dever were built in the dune area of Holland and Zeeland but most of them have now disappeared. Dever house goes all the way back to the 14th century. The oldest illustration, the so called 'caertgen', is dated between 1560 and 1580. The house deteriorated in the 18th century and became a ruin. The restoration started in 1973.

NOTEN

- Gegevens omtrent de bouw- en bewoningsgeschiedenis van het Huis Dever zijn onder meer te vinden in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage (ARA); Familiearchief Heereman van Zuydtwijck (Hvz), Archief van de Graven van Holland, Archief Heerlijkheid Lisse en Archief Dever; in het Oudarchief van het Hoogheem-

Dever vanuit het westen. Op de voorgrond muurwerk van de deels gerestaureerde voorburcht (2001).

raadschap Rijnland te Leiden (OAR), het gemeentearchief Leiden en het Oudarchief Lisse te Lisse.

- 2 OAR, nr. 9395 en 9396.
- 3 ARA, HvZ, nr. 1377.
- 4 ARA, Archief Heerlijkheid Lisse, nr. 17.
- 5 ARA, HvZ, nr. 3332.
- 6 ARA, HvZ, nr. 1473.
- 7 Ten behoeve van de restauratie zijn onder meer 17e-eeuwse tekeningen van R. Roghman (Teylers Museum, Haarlem) en schilderijen van G. Leembruggen (19e eeuw; museum de Lakenhal, Leiden) geraadpleegd.

LITERATUUR

- BERGMAN, B.H.H. (2001). 'Caertgen' van het Huys Dever te Lisse. In: BEENAKKER, J.J.J.M., E.W. GEELS, J.H.J. HEUS EN H. HOEGEE (RED.). De Duin- en Bol- lenstreek in 'Caert' gebracht. Lisse, Stichting Museum voor de Bloembollenstreek 'De Zwarte Tulp', pp. 42-43.
- HULKENBERG, A.M. (1965). Het Huis Dever te Lisse. Zaltbommel, Europese Bibliotheek.
- KAMERBEEK, G.A. (1988). De twee vroegste kaarten van Dever uit de 16de en 17de eeuw. In: BEENAKKER, J.J.J.M., B.H.H. BERGMAN, A.M. HULKENBERG EN G.A. KAMERBEEK. Rondom Dever. Opstellen ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Stichting Dever. Lisse, Stichting Dever, pp. 32-36.
- VEEN, FOLCKERT VAN DE (2000). In: STÖVER, JOS (RED.). Kastelen en Buitenplaatsen in Zuid-Holland. Leiden, Erfgoedhuis Zuid-Holland / Zutphen, Walburg Pers, pp. 76-81.